

NATÁLIA MURÁNSKA*

Biblická línia v románoch obdobia socialistického realizmu (Majster a Margaréta, Popravisko)

MURÁNSKA, N.: Biblical Theme in the Novels of the Socialist Realism Period (M. Bulgakov „The Master and Margarita“, Ch. Ajtmatov „The Place of the Skull“). *Slavica Slovaca*, 59, 2024, No 3, pp. 515-520 (Bratislava).

During the totalitarian period in the USSR, during the domination of atheism, there were also writers whose work included religious themes. Michail Bulgakov and Chingiz Aitmatov in their novels ‘The Master and Margarita’ and ‘The Place of the Skull’ devoted an entire storyline to the crucifixion of Jesus Christ. The aim of the study is – based on the context of the writers’ life and work, to identify the author’s motivation, and subsequently the function of biblical plots in the selected novels.

USSR, 20th century, socialist realism, biblical narrative, M. Bulgakov – The Master and Margarita, Chingiz Aitmatov – The Place of the Skull.

Úvod

Tvorba sovietskych spisovateľov 20. storočia bola poznačená celospoločenskou ideou budovania socializmu, budovania svetlých zajtrajškov, čo v literatúre znamenalo podriaďiť sa požiadavkám doby. Socialistický realizmus zadefinoval román *Matka* ako svoje vzorové dielo a na 1. zjazde sovietskych spisovateľov v r. 1934 bol prijatý ako jediná oficiálne akceptovaná metóda, rozvíja sa temer celé storočie v súlade s požiadavkami vládnucej vrstvy, pomáha budovať ZSSR, prechádza rôznymi podobami, aby na konci 20. storočia skončil svoju misiu a bol nazvaný narcisom.¹ Socialistický realizmus videl človeka primárne cez jeho sociálnu funkciu, jediným oficiálnym svetonázorom bol ateizmus, kde problémy duchovného života a náboženstva nemali svoje miesto.

Boli však aj spisovatelia, ktorí sa nezaoberali triednym bojom, ale kládli si večné otázky. Ako vzorku sme vybrali dva romány: *Majster a Margaréta* (vznikal v období formovania socialistického realizmu, v rokoch 1928–1940) a *Popravisko* (napísaný na konci dominancie socialistického realizmu, v roku 1986). Spisovatelia Michail Bulgakov (1891–1940) a Čingiz Ajtmatov (1928–2008), do svojich románov, ako samostatnú sujetovú líniu, zasadili biblický príbeh Pontského Piláta a Ježiša z Nazaretu. Čo spája a čo rozdieli týchto autorov?

Michail Bulgakov (1891–1940) je predstaviteľom neoficiálnej literatúry sovietskeho obdobia, pochádzal z kňazskej, pravoslávnej, intelektuálnej rodiny. Bol to vyštudovaný lekár, ktorý po 4 rokoch praxe, v roku 1920 (vo veku 29 r.) zasvätil svoj život písaniu, lenže po r. 1929 bolo naň uvalené publikačné tabu, všetky jeho hry stiahli z repertoárov divadiel a román *Majster a Margaréta* bol publikovaný (s cenzúrnymi zásahmi) až 25 rokov po jeho smrti (1966).

* Prof. Natália Muránska, PhD., Katedra slovanských filológií, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Štefánikova 67, 949 01 Nitra; e-mail: nmuranska@ukf.sk; ORCID ID: 0000-0003-1356-2718

¹ Позри Гольдштейн, А.: Расставание с Нарциссом. Москва: Новое литературное обозрение, 1997.

Čingiz Ajtmatov (1928–2008) predstavuje oficiálnu literatúru sovietskeho obdobia. Pochádzal z politicky angažovanej rodiny a poznal tradičný život kirgizských moslimských kočovníkov. Vyštudovaný veterinár sa po 5 rokoch praxe, v roku 1958 (vo veku 30 rokov) začína živiť ako spisovateľ. Úspešný a prekladaný do mnohých svetových jazykov spisovateľ je nositeľom vysokých štátnych vyznamenaní, po publikovaní románu *Popravisko* (1986) bolo diskusii o diele venované číslo časopisu *Voprosy literatury* [Вопросы литературы].²

Prečo títo spisovatelia siahajú po biblickom príbehu? Cieľom štúdie je – na základe kontextu života a tvorby spisovateľov, identifikovať motiváciu implementovania príbehu o ukrižovaní Krista do vybraných románov a porovnať autorský zámeru tohto príbehu v prozaických štruktúrach ich diel.

Kontext života, doby a tvorby Michaila Bulgakova

Michail Bulgakov sa narodil 14. mája 1891 v rodine profesora teológie Kyjevskej duchovnej akadémie, matka bola učiteľka. Pokrstili ho 18. mája v pravoslávnom Chráme povýšenia sv. kríža v Kyjeve a pochádzal z rodiny pravoslávneho duchovenstva. Jeho starý otec z otcovej strany bol kňaz Ján Abrahamievič Bulgakov, otec jeho matky – Michail Vasilievič Pokrovskij, zase archijerej Kazanskej ikony Matky Božej v Karačeve. Spisovateľov otec sa nestal kňazom, ale bol docentom, neskôr profesorom Katedry západných konfesii na Kyjevskej duchovnej akadémii.³ Bulgakov bol v detstve obklopený duchovnom i duchovenstvom, návštevy kostola boli prirodzenou súčasťou života rodiny. Vzťah Bulgakova k viere a k pravoslávniu sa mení po smrti jeho otca v r. 1907 (čo možno považovať za hlavnú udalosť jeho mladosti) a štúdium medicíny na Univerzite v Kyjeve ďalej posilňuje jeho preferencie smerom k svetskému životu.⁴ Také sú aj začiatky jeho tvorby

Od roku 1920 žije v Moskve a začiatok 20-tych rokov 20. storočia je jediným úspešným obdobím v jeho živote. Po r. 1917, v období búrlivých zmien v spoločnosti, kedy staré už nie je, nové ešte nie je sa Bulgakov etabluje ako spisovateľ – prozaik, píše fejtóny, krátke prózy,⁵ úspešný je aj ako dramatik – jeho divadelná hra *Biela Garda* bola nesmierne populárna, páčila sa Stalinovi,⁶ ktorý ju vraj videl pätnásťkrát,⁷ v repertoári moskovských divadiel boli aj ďalšie hry – *Zojkin byt*, *Purpurový ostrov*.

Sovietska ideológia však vyvíja tlak na kultúru, literatúru, ktorá má slúžiť socialistickému zriadeniu a novému človeku, preto Bulgakov ako spisovateľ a dramatik sa stáva nepohodlným a ocitá sa najprv na periférii, potom temer na ulici – bez prostriedkov, bez možnosti publikovať a realizovať sa ako človek a spisovateľ. V r. 1930 – po telefonáte so samotným Stalinom⁸ sa zamestná v divadle ako dramaturg, jeho všetky hry však boli stiahnuté z repertoárov divadiel, prózy sa nepublikujú, a tak doma v tichosti píše román *Majster a Margaréta* a v r. 1940 zomiera.

² Козьмин, М. – Верин, В. – Айтматов, Ч. – Урнов, Д. М. – Мкртчян, Л. – Сидоров, Е. – Ломинадзе, С. – Оскоцкий, В. – Анастасьев, Н.: Обсуждаем роман Чингиза Айтматова «Плаха». In: Вопросы литературы, 1987, № 3, с. 3-82.

³ Віас розглі парг. Варламов, А.: Михаил Булгаков. ЖЗЛ. Москва: Молодая гвардия, 2008, с. 8-23; Мягков, Б.: Родословия Михаила Булгакова. Москва: АПАРТ, 2003. 400 с.; Земская, Е. А.: Михаил Булгаков и его родные. Семейный портрет. Москва: Языки славянской культуры, 2004. 360 с.

⁴ Варламов, А.: Михаил Булгаков: писатель, который не заслужил покоя. In: Журнал ФОМА, вып. 97, май 2011, № 5. Dostupné na internete: <https://foma.ru/mikhail-bulgakov-2.html>.

⁵ V slovenských prekladoch Bulgakov, M.: Psie srdce a iné. Bratislava: Smena, 1990. 217 s.; Bulgakov, M.: Diaboliáda. Bratislava: Európa, 2002. 130 s.; Bulgakov, M.: Zápisť mladého lekára. Bratislava: Európa, 2013. 134 s.

⁶ Сталин И. В.: Сочинения. Т. 11. Москва: ОГИЗ – Государственное издательство политической литературы, 1949, с. 326-329. Dostupné na internete: https://c21ch.newcastle.edu.au/stalin/t11/t11_34.htm

⁷ Лакшин, В.: Голоса и лица. Москва: Гелеос, 2004, с. 268-269.

⁸ Соколов, Б.: Булгаков. Энциклопедия. Москва: Эксмо, 2005, с. 649-661.

Jeho tvorba smeruje od mimetického obdobia deskriptívnych *Zápiskov mladého lekára* (1922) i *Zápiskov na manžetách* (1923) a realistickú *Bielu gardu* (1924) cez tzv. „fantastickú trilógiu“⁹ plnú irónie a satiry (*Diaboliáda* – 1923, *Osudné vajcia* – 1924, *Psie srde* – 1925) k novátorskému románu *Majster a Margaréta* (1928–1940).¹⁰

Na začiatku tvorby, v románe *Biela garda*, Bulgakov opisuje konkrétne historické udalosti, ktorých bol svedkom – štrnásťkrát sa menila vláda v Kyjeve, ľudia zápasili o prežitie: „Veľký a strašný bol rok 1918 po Kristu, druhý rok od začiatku revolúcie. V lete bolo hojne slnka, v zime snehu, a nezvyčajne vysoko stáli na nebi dve hviezdy: mierna Venuša a bojový Mars.“¹¹ Hviezdy na nebi svietia, na ne sa pozerá v závere hlavný hrdina, pozerá sa na hviezdy, ktoré nik nevidí, nechce vidieť...: „Všetko raz pominie. Trápenie, muky, krv, hlad i mor. Meč zmizne, ale hviezdy tu budú, aj keď po tieňoch našich tiel a skutkov nezostane na zemi ani stopy. Niet človeka, čo by o tom nevedel. Tak prečo nechceme uprieť na ne svoj zrak? Prečo?“¹²

V poslednom románe *Majster a Margaréta* sú hviezdy, Vesmír, Mesiac, obloha, (na ktoré sa díva hrdina *Bielej gardy*) už organickou súčasťou románu. Mesiac prináša úľavu básnikovi v blázinci: „Mesačný lúč vzkypí, vytreskne z neho mesačná rieka a rozlieva sa na všetky strany. Mesiac kraľuje a trbliece sa, mesiac tancuje a šantí... Mesiac šalie, vrhá prúdy svetla rovno na Ivana, roztreskuje svetlo na všetky strany, izbu zaleje mesačná povodeň, svetlo sa vlní, dvíha sa vyššie, zaplavuje posteľ. A vtedy sa Ivan šťastne usmieva zo sna.“¹³

V duševnú úľavu na mesačnej ceste dúfa Pontský Pilát: „... keď zaspí, vidí vo sne tiež jedno a to isté: pred ním sa prestiera mesačná cesta a on sa chce po nej vydať a diskutovať s väzňom Ha Nocrim...“¹⁴

Bulgakov nastoľuje otázky existencie Boha a viery hneď v úvodnom rozhovore Wolanda s proletárskymi básnikmi: „...ráčili ste hovoriť, že Ježiš nejestvoval? ... Vy ste ateisti?“¹⁵ Pilát odsúdi bosého filozofa Ješuu Ha Nocriho, vyriekne ortieľ, ale predtým sa zamýšľal nad nesmrteľnosťou „Pilát odohnal túto myšlienku a ona odletela práve tak rýchlo, ako prišla. Odletela, ale clivota zostala nevysvetlená, nemohla ju predsa vysvetliť akási ďalšia kratučká myšlienka, ktorá sa mihla ako blesk a vzápätí zhasla. – Nesmrteľnosť... prišla nesmrteľnosť... Čia nesmrteľnosť prišla? – tomu miestodržiteľ nerozumel, ale pri predstave záhadnej nesmrteľnosti ho zamrazilo na slnečnom úpeku.“¹⁶

Román *Majster a Margaréta* je románom o hviezdach (o vesmírnych, večných zmysloch ľudského života), na ktoré človek upiera svoj zrak, kam v nesmrteľnosti odchádza

Biela garda patrí k prozaickým začiatkom spisovateľa Michaila Bulgakova a zobrazuje človeka – jeho boj o dobové zápasy, ktoré poskytujú zmysel empirickému, fyzickému životu človeka (Žitie človeka). Text *Majstra a Margaréty*, ktorý spisovateľ diktoval na smrteľnej posteli, je kontempláciou o realite a večnosti, nastoľuje nadčasové otázky (Bytie človeka). Román *Biela garda* Bulgakov písal v zápale boja o víťazstvo, román *Majster a Margaréta* písal v atmosfére dobovej a osobnej tragiky života.

⁹ Muránska, N.: „Fantastická trilógia“ Michaila Bulgakova. Nitra: FF UKF, 2003, s. 6-8.

¹⁰ Podstatná časť diel M. Bulgakova bola preložená do jazyka slovenského, preto uvádzame slovenskú podobu a rok napísania (nie publikovania).

¹¹ Bulgakov, M.: *Biela Garda*. Bratislava: Tatran, 1987, s. 9.

¹² Bulgakov, M.: *Biela Garda*, c. d., s. 296.

¹³ Bulgakov, M.: *Majster a Margaréta*. Bratislava: Slovart, 2002, s. 443.

¹⁴ Bulgakov, M.: *Majster a Margaréta*, c. d., s. 358.

¹⁵ Bulgakov, M.: *Majster a Margaréta*, c. d., s. 15.

¹⁶ Bulgakov, M.: *Majster a Margaréta*, c. d., s. 36.

Biela Garda zápasí o dobovú Pravdu, Dobro a Krásu (Aristoteles), ktoré poskytujú zmysel biografickému, empirickému, fyzickému životu človeka a národa; *Majster a Margaréta* je meditáciou o tragickom pociť človeka pred tvárou jeho konečnosti a túžbou po nekonečnosti a nesmrteľnosti. V *Bielej garde* išlo o záchranu ľudského tela, fyzická, v *Majstrovi a Margaréte* o záchranu a zmysel ľudského ducha. Zem a nebesá, realita a sen, dobové nezmysly a večný zmysel človeka, života a nekonečna, človek a Boh, Pontský Pilát a Kristus, nenávisť a láska – také sú zhruba dva póly Bytia a Žitia človeka v románe *Biela garda* a *Majster a Margaréta*.

To sú východiská a rozdiely pri uchopení dvoch prozaických textov Michaila Bulgakova, dvoch románov – začiatku a konca jeho života i tvorby. Bulgakov v svojom diele smeroval od hľadania zmyslu žitia k zmyslu bytia.

Kontext života, doby a tvorby Čingiza Ajtmatova

Životná cesta Michaila Bulgakova bola trnitá, posledné roky žil temer v zabudnutí, svetová sláva k nemu prišla až po smrti. Život Čingiza Ajtmatova je ukážkou celoživotného spisovateľského i politického úspechu nielen doma, ale aj v zahraničí. Narodil sa v r. 1928 v dedine Šeker, Kirgizskej ASSR. Jeho otec, Torekul Aitmatov, bol roľníckym aktivistom, ktorý sa neskôr stal štátnikom Kirgizskej ASSR, ale v r. 1937 bol zatknutý a v roku 1938 zastrelený. Matka, Nagima Abduvalijevová, národnosťou Tatárka, bola armádnou politickou dôstojníčkou, verejne sa angažovala. Pre pracovnú vyťaženosť rodičov vychovávala Čingiza Ajtmatova stará mama tradičným životom kirgizských nomádov. Počas 2. svetovej vojny, hoci mal iba štrnásť rokov, pracoval ako učiteľ, neskôr ako pomocník pri žatvách či traktorista. Vyštudoval za veterinára, motiváciou mu bola pragmatická potreba postarať sa o zvieratá, o ťavy, ktoré živia putovných kočovníkov. Neskôr absolvoval dvojročný kurz na Literárnom inštitúte Maxima Gorkého v Moskve, píše najprv v kirgizskom jazyku, neskôr v ruštine. V roku 1959 vstupuje do Komunistickej strany ZSSR, začína úspešnú kariéru literáta a funkcionára. V 80-tych rokoch, v období perestrojky, s osobným nasadením vstupuje do politiky, zastáva post veľvyslanca ZSSR, neskôr Kirgizska v rôznych pozíciách i európskych inštitúciách.¹⁷ Zomiera v roku 2008.

Ajtmatov ako turkojazyčný spisovateľ dal o sebe v medzinárodnom meradle vedieť už v roku 1958 ľúbostnou novelou *Džamila*. Francúzsky spisovateľ Louis Aragon ju označil ako najkrajší milostný príbeh všetkých čias a napísal k nej predslov, ktorý poznáme aj v slovenskom preklade.¹⁸

Ajtmatovova tvorba, jej sujetové línie, sú často situované do prostredia Kirgizska, Kazachstanu, strednej Ázie a je presiaknutá mytologickými a epickými motívami, do jeho diel sú vpletené legendy a podobenstvá. „...Ajtmatov volí cestu k mýtu jako existenciálnému archetypu, v němž hledá vysvětlení, odpověď nebo novou konfrontační plochu reality a ideálu, snu a skutečnosti, údělu člověka.“¹⁹

Spomenieme aspoň niektoré.

V roku 1960 v próze *Zbhom, Gul'sary!*²⁰ o vzťahu pastiera a koňa sú zasadené príbehy, ktoré majú zvláštne emocionálne a významové poslanie. Je tu prítomný starobylý kirgizský nárek Karagul botom, ktorý spisovateľ prepája s ďalšími etnickými motívom – legendou o lovcovi

¹⁷ Viac pozri napr. Kovačičová, O. (ed.): Slovník ruskej literatury 11.–20. storočia. Bratislava: Veda, 2007, s. 52-53; Kasack, W.: Slovník ruské literatury 20. století. Praha: Votobia, 2000, s. 25-26; Николаев, П. А.: Русские писатели 20 века. Москва: Большая российская энциклопедия, 2000. 807 s.

¹⁸ Ajtmatov, Č.: *Džamila*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatury, 1960. 86 s.

¹⁹ Pospíšil, I.: Literární dílo jako reflexe meziliterárnosti (Anatolij Kim – Jurij Rytjev – Čingiz Ajtmatov). In Kšicová, D. – Pospíšil, I. (eds.): *Alexandr Veselovskij a dnešek*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 56.

²⁰ Ajtmatov, Č.: *Zbhom, Gul'sary!* Bratislava: Pravda, 1967. 785 s.

Kodžožašovi a kirgizským nárekom ťavy-matky. V Ajtmatovovom príbehu lovec Kodžožaš zaplatil za svoju nerozvážnosť, keď vyhubil posvätné stádo sivých kôz. Matka Sivá koza zostala sama a prekliala lovca kliatbou – nešťastnou náhodou zabíja vnuka a do konca svojich dní žije s bolesťou zo straty. Ajtmatov sa po prvý raz priamo obracia k mýtickému materiálu a do textu vnáša aj folklórne zápletky. Syntézu dvoch legiend využíva v kontexte príbehu vo viacerých symbolicko-umeleckých významoch, ktoré predstavujú výzvu k humánnemu postoju ku všetkému živému i varovanie pred ekologickou katastrofou. Tanabajova (meno pastiera) tragédia započala tradíciu legiend, mýtov a folklóru v neskorších dielach autora.

Osudy chlapca žijúceho uprostred divej a krásnej prírody, ktorého vychováva dedo a ukazuje mu svet očami rozprávok je námetom románu *Biela loď*²¹ (1970). Nádej na záchranu pred napätými vzťahmi medzi dospelými dáva chlapcovi príbeh o Rohatej sobej matke.

Mýtus o Veľkej rybej žene, pramatke ľudského rodu, je súčasťou románu *Strakatý pes bežiaci po brehu mora*²² (1977). Lovci na ďalekom severe sa vydávajú loviť tulene, keď padne pretrvávajúca hmla a zásoby pitnej vody sa míňajú, dospelí dobrovoľne odchádzajú zo sveta, aby zachránili chlapca. K vysilenému chlapcovi sa prihovára Veľká rybia žena a sprevádza ho, až pokiaľ sa na obzore nezjaví pevnina – hora Strakatý pes.

Jedným z najpôsobivejších románov autora je *Deň dlhší ako ľudský vek*²³ (1980). Dej tejto knihy sa odohráva za jediný deň, kedy starý Kazach Jedigej chce splniť poslednú vôľu svojho priateľa – pochovať ho na cintoríne predkov. Po ceste spomína na všetko prežité, aby nakoniec zistil, že cintorín je v zakázanom pásme kozmodrómu. Do toho rámca autor vložil veľa príbehov, legiend, osudov. Najsilnejším je asi legenda o mankurtovi a jeho matke Naymana Ana. Mankurt – človek, zajatec zbavený pamäti pomocou surovej ťavej kože natiahnutej na vyholenú hlavu, nespoznáva svoju matku a zabíja ju.

Všetky diela Ajtmatova majú svoj epický realistický príbeh, pričom mytologické obrazy slúžia na posilnenie metafory o odplate za morálne prehrešky, zabúdanie na odkazy predkov, často upozorňujú na vzťah človeka a prírody.

A v roku 1986 Ajtmatov napísal román *Popravisko*,²⁴ ktorého súčasťou je aj príbeh o ukrižovaní Krista. Dielo vyvolalo okamžité reakcie literárnych vedcov, analógia s románom *Majster a Margaréta* je evidentná – tri sujetové línie románov, kde jedna hovorí o Pontskom Pilátovi a Ježišovi. Spisovateľ sa snaží o románový obraz sveta, ale čo sa týka celkovej plochy románu, ako tvrdí I. Pospíšil „... opět nebyl úspěšný. Ajtmatov tu znovu kupí rôznorodé motívy, včetně novozákonních a zvířecích, snaží se vytvořit totální strukturu, která chce být nadčasová i aktuální, ale epická „rozbíhavost“ je ještě větší než v předchozím díle – evropský román se Ajtmatovovi ztéci nepodařilo.“²⁵ Ďalej I. Pospíšil upozorňuje, že u Ajtmatova je evidentná „poetika perlového náhrdelníku“. Tak ako v predošlých spomínaných dielach, aj v románe *Popravisko* je novozákonný príbeh samostatným, ale vsunutým celkom, ktorý môže existovať aj mimo štruktúru románu.

Záver

Bulgakov i Ajtmatov sa snažili podať celkový obraz sveta. Štruktúra románov *Majster a Margaréta* a *Popravisko* je trojlineárna: línia realistická, obraz spoločnosti – súčasné Rusko (u Bulgakova – moskovské kapitoly, u Ajtmatova Rusko obdobia perestrojky), línia nerealistic-

²¹ Ajtmatov, Č.: *Biela loď*. Bratislava: Tatran, 1971. 190 s.

²² Ajtmatov, Č.: *Strakatý pes bežiaci po brehu mora*. Bratislava: Jantár, 1978. 104 s.

²³ Ajtmatov, Č.: *Deň dlhší ako ľudský vek*. Bratislava: Tatran, 1988. 296 s.

²⁴ Ajtmatov, Č.: *Popravisko*. Bratislava: Smena, 1988. 318 s.

²⁵ Pospíšil, I.: *Literární dílo jako reflexe meziliterárnosti*, c. d., s. 57.

ká, obraz mimo sociálnej spoločnosti (v *Majstrovi a Margaréte* Woland a jeho suita, v *Popravisku* poľudštený príbeh vlkov) a línia náboženská (v oboch dielach o ukrižovaní Krista). Príbeh Ponského Piláta a Ježiša nazaretského u Bulgakova má rozsiahlu samostatnú líniu, tvorí ju niekoľko kapitol s množstvom postáv a jeho autorom je Majster, ktorý píše svoj román. U Ajtmatova má táto línia epizodický charakter (niekoľko strán textu, štyri postavy) – hlavnému hrdinovi Avdijovi sa pred smrťou zjaví obraz popravy Ježiša. U Bulgakova je akcent na postave Piláta, u Ajtmatova – na postave Ježiša.

Oba romány vyvolali a vyvolávajú búrlivú polemiku. *Popravisko* kritizujú za to, že spája nespojiteľné – biblický príbeh, drogy, alkoholizmus...²⁶ *Majster a Margaréta* doteraz nemá jednotiacu interpretáciu (od vulgárno-sociologickej, po sektársku), rôzne sú názory aj z pohľadu pravoslávnej cirkvi.²⁷

V úvode sme si kládli otázku, prečo autori siahajú po biblickej téme. Z uvedeného kontextu života a diela autorov vyplýva, že u Ajtmatova je to použitie ďalšej legendy v jeho tvorbe. Spisovateľ temer v každom diele siaha po folklórnych mýtoch, príbehoch, ktoré sa hrdinom zdajú v krízových okamihoch, často vo sne, pred smrťou, ako prelud či vidina. Biblický príbeh nie je otázkou kresťanskej viery, je skôr snahou o vytvorenie komplexnej štruktúry európskeho románu. Novozákonný príbeh v *Popravisku* je jediným biblickým v kontexte tvorby autora. Sám seba Ajtmatov identifikoval nie ako moslima či kresťana, ale predovšetkým ako kozmopolitu.²⁸

V románe *Majster a Margaréta* je autorské spracovanie Evanjelia plnohodnotnou súčasťou románu, je jeho neoddeliteľnou časťou. Ako sme už uviedli, Bulgakov v svojej tvorbe smeroval od hľadania zmyslu života k zmyslu bytia. Sám pochádzal z rodiny pravoslávneho duchovenstva, v jeho dielach sú prítomné postavy popov, diakonov, preto silná biblická línia v diele *Majster a Margaréta* je prirodzeným vyústením jeho duchovných hľadání a umeleckým spracovaním tohto hľadania.

Majster a Margaréta, rovnako ako *Popravisko* je románom o krutej dobe, o ukrižovanom dobre, ale predovšetkým o nádeji a viere v tom najširšom slova zmysle.

Biblical Theme in the Novels of the Socialist Realism Period

(M. Bulgakov “The Master and Margarita”, Ch. Ajtmatov “The Place of the Skull”)

Natália Muránska

The study researched the reason for the implementation of the biblical narrative in novels in the epoch of the USSR. Both Bulgakov and Ajtmatov tried to convey the total picture of the world in their novels. The story of Pontius Pilate and Jesus of Nazareth in Bulgakov’s novel has a large independent lineage, it consists of several chapters with a number of characters, and its author is the Master who writes his novel, the emphasis is on the character of Pilate. In Ajtmatov, this line has an episodic character, it consists of several pages of text, four characters, and the accent is on the figure of Jesus. The strong biblical line in the work *The Master and Margarita* is a natural outcome of Bulgakov’s spiritual search and the artistic elaboration of that search. For Ajtmatov, it is the use of another legend in his work, because in almost every work he reaches for folklore myths and stories. For him, the biblical story is not a question of Christian faith; it is rather an effort to create a complex structure of the European novel.

²⁶ Козьмин, М. – Верин, В. – Айтматов, Ч. – Урнов, Д. М. – Мкртчян, Л. – Сидоров, Е. – Ломинадзе, С. – Оскоцкий, В. – Анастасьев, Н.: Обсуждаем роман Чингиза Айтматова «Плаха», с. d., s. 3-82.

²⁷ Kritický názor z pohľadu pravoslavia pozri napr. Дунаев, М.: Православие и русская литература, в 6 тт. Москва: Христианская литература, 2003. Apologetický názor z pohľadu pravoslavia pozri napr. Кураев, А. В.: Мастер а Маргарита: за Христа или против? Москва: Проспект, 2022. 272 с.

²⁸ Копыленко, М.: Чингиз Айтматов: «Я мусульманин, христианин, буддист и еще космополит» (интервью). In: Пресса Кыргызстана, 23 ноября 2009. Dostupné na internete: <https://www.for.kg/press-529-ru.html>.